

Isaac Bashevis Singer / GALAMBOK

Vladislav Eibeschutz professzor felesége halála után magára maradt könyveivel és madaraival. Lemondott a varsói egyetemen betöltött történelemtanári állásáról is, mert elege lett már az Orzel Polski-társasághoz tartozó huligán hallgatókból. Ezek legszívesebben még az előadásokra is aranyhímzésű egyesületi sapkában jártak volna be, és súlyos sétabotokkal hivalkodva mindig készen álltak rá, hogy verekedést provokáljanak. Eibeschutz professzor soha nem tudta megfejteni, mi az oka, hogy a legtöbbjüknek vörös az arca, pattanásos a nyaka, pisze az orra és szögletes az állkapcsa, mintha a zsidók iránti közös gyűlölet miatt mind egyazon család tagjai volnának. Még a hangjuk is egyformán csengett, amikor azt követelték, hogy a zsidó hallgatókat ültessék gettó-padba.

A professzor szerény nyugdíjjal vonult vissza. Épp csak lakbérre és élelemre futotta, de mi is kellene még egy öreg embernek? Félvak cselédlánya, Tekla lengyel parasztasszony volt. Már jó ideje annak, hogy a professzor nem fizetett neki bért. Tekla főzte meg kettejükre azt a leveskét és becsináltat, amit még fogatlanul is meg tudtak eszegetni. Új cipőre vagy ruhára már egyiküknek sem volt szüksége. Öltönyök, kabátok, elnyűtt szőrmék maradtak a régi időkből, sőt ott voltak még a boldogult Eibeschutzné ruhái is. Mindent gondosan naftalinba raktak.

Az utóbbi években már úgy megszorodott a professzor könyvtára, hogy a falakat a padlótól a mennyezetig könyvespolcok borították. Könyvek és kéziratok voltak a ruhásszekrényekben és kofferekben, pincében és padláson. Amíg Eibeschutzné élt, időnként megpróbált valami rendet teremteni. Leporolta és kiszellőztette a könyveket. Kijavíttatta a sérült borítójú és gerincű köteteket. A már semmire sem használt kéziratokat elégette a kályhában. De halála után a háztartást elhanyagolták. Mostanság a professzor még egy tucat madárkalickát is összehordott – volt abban papagáj, arapapagáj, kanári. Mindig voltak kedvencei, akiknek a kalitkaajtaját nyitva hagyta, hogy szabadon röpködhessenek. Tekla felpanaszolta ugyan, hogy képtelen kitakarítani utánuk, amire a professzor csak annyit mondott:

– Te kis buta, hisz minden tiszta, ami Isten teremtményéhez tartozik!

És mintha mindez nem lett volna épp elég, a professzor naponta galambokat etetett az utcán. Minden reggel és délután láthatta a szomszédság, amint felbukkan egy stanicli elemőzsiával. Alacsony volt a professzor, háta görnyedt, gyér szakállában már megsárgultak a fehér szálak, orra görbe és ajka besüppedt. Barna szeme még nagyobbnak tűnt

a vastag lencsés szemüvegtől, s mintha keresztben állt volna a bozontos szemöldök alatt. Örökké ugyanazt a zöldes színű felöltőt viselte, és olyan kerek sarkú cügoscipót, amilyent manapság már nem is gyártnak. Makrancos, fehér haj türemkedett ki apró, kerek sipkája alól. Amint a professzor kilépett a kapun, még szinte rá sem kezdett a tubi-tubi-tubi-ra (ezzel csalogatják a galambokat, ahogyan a csirkéket pi-pi-pi-vel hívogatják), máris lecsapott a galambsereg. Ott várták már az öreg zsindeyes háztetőkön és a Bőrklínát körülvevő fákön. Az az utca, melyben a professzor lakott, a Nowy Swiat útnál kezdődött, és lefelé tartott a Visztulához. Nyáridőben a macskakövek közül kiütközött a fű. Alig volt forgalom errefelé. Hébe-hóba megjelent a halottaskocsi, hogy összeszedje a szifiliszben vagy bőrfarkasban elhunytak holttesteit, vagy a rendőrautó hozott egy rakomány prostitúátat, akiket nemibetegség miatt lefűltek. Némelyik udvarban még mindig kéziszivattyús kutat használtak. Öreg emberek voltak a bérlők, alig mozdultak ki. A galambok e helyen megmenekültek a város zajától.

A professzor azt mondogatta Teklának, hogy a galambtetés ugyanazt jelenti számára, mint a templomba vagy zsinagógába járás. Isten nincs kiéhezve az imádságra, a galambok azonban napkeltétől csak arra várnak, hogy táplálékot kapjanak. A Teremtőt azzal szolgáljuk legjobban, ha jót teszünk teremtményeivel.

A professzor azonban nem csupán örömét lelte a galambtetésben. Tanult is tőlük. Olvasott egyszer egy Talmud-idézetet mely galambokhoz hasonlította a zsidókat, de csak később értette meg a hasonlat értelmét. A galamboknak nincsen fegyverük a túlélés küzdelméhez. Szinte kizárólag azokból a morzsákból tartják fenn magukat, melyeket az emberek szórnak nekik. Riadoznak a hangoktól, egy kiskutya elől is felröppennek. Még azokat a verebeket sem tudják elkergetni, akik elcsipegetik előlük az ennyalót. Akár a zsidók, a galambok is békeességben növekszenek, nyugalomban és jóakarásban. De minden szabály alól van kivétel. A galambok és a zsidók között is találni harcias példányokat, melyek rációznak eredetükre. Akadnak olyan galambok is, melyek elüldözik a többieket, csőrükkel vagdalkoznak, és megkaparintják a magot, mielőtt mások elérnék. Eibeschutz professzor nem csupán az antiszemita diákok miatt vált meg katedrájától, hanem ama kommunista zsidó hallgatók miatt is, akik propagandacélra használták fel a zsidóveréseket.

A hosszú évek során, mialatt Eibeschutz professzor tanult, tanított, levéltárakban kotorászott

és cikkeket írt tudományos folyóiratokba, folytonosan valami összefüggés után kutatott, a történelem filozófiáját kereste, azt a törvényt, mely megmagyarázza, merre halad az emberiség, és mi az, ami az embert folytonosan háborúba hajszolja. Egy időben a professzor hajlott rá, hogy mindent materialista módon értelmezzen. Tisztelettel adózott Lucretiusnak, Diderot-nak, Vogtnak, Feuerbachnak. Rövid ideig még Karl Marxban is hitt. Ám ez az ifjonti korszak hamar tovaszállt. Mostanára épp az ellenkező végletbe esett. Az embernek nem kell okvetlenül hívőnek lennie ahhoz, hogy meglássa a természet szándékát, az úgynevezett teológia igazságát, a tudomány tabujait. Igen, a természetnek is megvan a maga terve, ha gyakran egészen kaotikusnak érezzük is. Mindannyiunkra szükség van: zsidókra, keresztényekre, mohamedánokra, egy Nagy Sándorra, Nagy Károlyra, Napóleonra, még Hitlerre is. De vajon miért és mi célból? Mi célja lehet az istenségnek azzal, ha megengedi, hogy a macska megegye az egeret, a sólyom megölje a nyulacskát, és a lengyel egyesületi ifjak eltángálják a zsidókat?

A professzor újabban felhagyott történelmi tanulmányaival. Öregségére rájött, hogy már csak a biológia és zoológia érdekli. Beszerzett egy rakás könyvet az állatok és madarak életéről. Habár zöldhályogja van, és jobb szemével alig lát valamiképp, mégis vásárolt magának egy öreg mikroszkópot. E tanulmányokkal nem megélhetési célból foglalkozik. Saját épülésére olvas, ahogyan a vallásos kisfiúk olvassák a Talmudot, és akárcsak azok, ő is bólogat és kántál hozzá. Képes kicibálni saját szakállából egy szálat, hogy lemezre téve, mikroszkóp alatt vizsgálhassa. Minden egyes hajszálnak megvan a maga bonyolult mechanizmusa. Egy falevél, egy hagymahéj, egy darabka nyirkos rög Tekla valamelyik virágcserepéből annyi szépséget és harmóniát tár föl a professzor előtt, hogy szinte újjáéled a lelke. Ott üldögél mikroszkópja előtt, a kanárik dalolnak, az arapapagájok csiripelnek, fecsegnek, puszilkodnak, a papagájok karattyolnak, és a Tekla falusi dialektusában majomnak, fiacskámnak, haspóknak szölongatják egymást. Nem túl könnyű hinni az isteni gondviselésben, mégis Isten bölcsessége sugárzik minden egyes fűszálból, legyecskéből, minden virágából és kucából.

Tekla lép be. Aprócska, szeplős asszony, haja vékony szálú, szalmaszínnel vegyes szürkesség. Kifakult ruhát, elnyútt papucsot visel. Széles pofacsontja felett a ferde természetű szem zöldes, akár egy macskáé. Fél lábát sántítva húzza. Minden izületét fájdtja, és különféle, kuruzslóktól kapott gyógyírokkal, balzsamokkal orvosolja magát. Templomban volt, és gyertyát gyújtott a védőszentjének.

– Felforraltam a tejet – jelenti.

– Nem kérek.

– És ha öntök hozzá egy kis kávé?

– Nem, Tekla, köszönöm. Semmit sem kérek.

– Egészen kiszárad a torka.

– Hol van megírva, hogy a toroknak nedvesnek kell lennie?

Tekla nem válaszol, de nem is megy ki a szobából. Amikor Eibeschutzné a halálos ágyán feküdt, Tekla megesküdt neki, hogy vigyázni fog a professzorral. Kis idő elteltével a professzor feltápászkodik székéből. Speciális párnát használ, nehogy begyulladjon az aranyere.

– Még mindig itt van, Tekla? Maga épp olyan csökönyös, mint boldogult feleségem, nyugodjon békében.

– Ideje, hogy bevegye a gyógyszert.

– Milyen gyógyszert? Ostoba nőszemély. Egyetlen szív sem doboghat örökké.

A professzor leteszi nagyítóját a *Lengyelország madarai* nyitott lapjára, és megy, hogy utánanézzon a saját madarainak.

Az utcai galambok etetése merő szórakozás, ám annál nagyobb felelősség és fáradtság felügyelni húsz, nyitott kalitkában élő madárra, melyek kényük-kedvük szerint szabadon röpködnek a lakásban. Nemcsak Teklának gyűlt meg a baja velük a tisztántartás miatt, de minden napra akadt valami kalamajka. Egy arapapagáj beszorult a könyvespolc mögé, ki kellett hát szabadítani. A hímek összeverekedtek. Az egyik nőtény frissen rakott tojásai összetörték. A professzor a különböző fajokat más-más szobába telepítette, de ezt Tekla olykor elfelejtette, és félig nyitva hagyta az ajtót. Tavasz volt, ám ablaknyitásról szó sem lehetett. A levegő édeskés és áporodott volt a madárürüléktől. Éjszaka a madarak rendszerint alszanak, de olykor előfordul, hogy egyik-másik papagáj valami madár-lidércről gyötörve felriadt, és vakon keringett a sötétben. Ilyenkor villanyt kell gyújtani, nehogy megölje magát. Mégis mennyi örömet adtak ezek a kicsiny lények cserébe Eibeschutz professzornak azért a pár szem gabonáért, amit meettek! Az egyik arapapagáj megtanult vagy húsz szót, egész mondatokat. Rátelepszik a professzor kopasz feje búbjára, megcsípdesi fülcimpáját, felkapaszkodik szemüvege szára, és úgy áll gazdája mutatóujján, miközben az ír, akár egy akrobata. Az évek során szerzett tapasztalat arról győzi meg a professzort, milyen bonyolult a madarak léte, milyen gazdag a személyiségük, az egyéniségük. Évek óta figyelni őket, mégis újra meg újra meglepődik ugrádozásukon.

De legjobban az nyeri meg tetszését, mennyire nincs érzékük a történelem iránt. Ami elmúlt, az elmúlt. Minden kalandjukat azonnal elfelejtik. Minden napjuk újrakezdés. Habár ez alól is van

kivétel. A professzor tanúja volt annak, hogy egy arapapagáj elsenyvedt a hímje halála után. Példákat jegyzett fel a madarak közötti szerelemre, féltékenységre, tiltásra, még gyilkosságra és öngyilkosságra is. Órákon át képes volt figyelni őket. Megvan a maga rendeltetése istenadta képességeiknek, ösztöneiknek, szárnyuk formájának, ahogyan kiköltik tojásaikat, ahogyan vedlenek vagy színüket változtatják.

Felesége halála óta a professzor rákapott, hogy magában beszéljen, vagy azokhoz szóljon, akik már rég nincsenek az élők sorában. Darwinhoz például így szokott beszélni:

– Nem, Charles, a teóriád nem oldja meg a rejtelmet. És az öné, sem, Monsieur Lamarck.

Délután, miután bevette gyógyszerét, a professzor megtölt egy zacskót lenmaggal, kölessel és száraz borsóval, és nekiindul, hogy megetesse a galambokat. Május van, de esik, és a Visztula felől hideg szél süvít. Azután eláll az eső, és a nap sugarak égi fejszeként törnek elő a felhők mögül. Abban a pillanatban, amikor a professzor felbukkan, mindenfelől lecsapnak a galambok. Az egyikük izgalmában úgy nekicsapódik a professzor kalapjának, hogy majd levei a fejéről. A professzor megállapítja, hogy a magával hozott elemózsia nem lesz elég mindnyájuknak. Vigyázva szórja szét a magvakat, nehogy összeverekedjenek érte, de hamarosan egyetlen lökdösődő massza válik belőlük. Néhányan a másik hátán landolnak, úgy próbálnak befurakodni egy szabad helyre. Az utca túl keskenynek bizonyul ekkora madártömegnek.

– Éhesek szegény jószágok – mormogja a professzor. Nagyon jól tudja, hogy ez az etetgetés mennyire nem jelent számukra megoldást. Minél jobban táplálják őket, annál jobban szaporodnak. Olvasta valahol, hogy Ausztráliában úgy elszaporodtak a galambok, hogy súlyuk alatt beszakadtak a háztetők. A természet törvényein végül is nem lehet kifogni. De a professzor mégsem hagyhatja éhen veszni szegényeket.

Eibeschutz professzor visszaballag a kapuhoz, és az ott tárolt zsákokból újratölti a zacskót.

– Remélem, megvárnak – motyogja.

Amikor visszamegy, még ott vannak a madarak.

– Istennek hála – mondja, és valahogy zavarba jön a vallásos indíttatású szavaktól. Hinteni kezdi a magvakat, de a keze remeg, és túl közel szórja el a szemeket. A galambok a vállára és karjára telepsznek, verdesnek szárnyaikkal, és bele-belecsípnek csőrükkel. Az egyik vakmerő galamb megpróbál az elemózsiás zacskó csücskére szállni.

Hirtelen kő csapódik Eibeschutz professzor homlokához. Egy pillanatig fel sem fogja, mi történt. Majd még két ütés éri – egyik a könyökén, másik a nyakán. A galambok felröppennek. A pro-

fesszor valahogy visszabotorkál a házba. Gyakran olvasott arról, hogy a Szászkerben és a külvárosokban holmi csavargók megtámadják a zsidókat. De vele még sohasem fordult elő ilyesmi. Hirtelen nem is tudja, mi okozta a nagyobb sebet, a homlokát ért ütés vagy a szegény.

– Ide jutottunk hát – mormogja.

Tekla nyilván mindent látott az ablakból. Égnek emelt karral rohan ki, haragjában szinte elzöldülve. Átkozódik, sziszeg, és a konyhába rohan, hogy hideg vízbe mártson egy törölközőt. A professzor leveszi kalapját, és megtapogatja fején a huplit. Tekla a hálósobába kíséri, lesegíti kabátját, és ágyba dugja. Egész idő alatt, míg körülötte serteptél, folyvást átkozódik.

– Sújts le rájuk, Istenem! Büntesd meg őket, mennyei Atyám! Hogy a pokol tüze égesse el mindet! Rohadjon el a belük, essen beléjük a fekete fene!

– Elég, Tekla, elég.

– Ha már ilyen a mi Lengyelországunk is, akkor fel kellene gyújtani az egészét.

– Lengyelországban is sok jó ember van.

– Szemetek, kurvák, leprás kutyák!

Tekla kimegy, talán hogy rendőrt hívjon. A professzor hallja, ahogyan sikoltozva mindent kitálal a szomszédoknak. Azután csend lesz. Mégsem mehetett rendőrért, mert a professzor hallja, hogy egyedül tér vissza. Motyogva és átkozódva rakosgat a konyha körül. A professzor lehunyja a szemét.

– Előbb-utóbb mindent a saját bőrünkön kell megtapasztalnunk – gondolja. – Mennyivel vagyok én jobb, mint a többi áldozat? Ilyen a történelem, ezzel foglalkozom már évek óta.

Eszébe jut egy rég elfeledett héber szó: *resájim*, a gonosz. A történelmet a gonosz csinálja.

Néhány percig hitetlenkedve fekszik. Egy pillanatig mintha választ kapna mindama kérdésre, amit évek óta kutatott. A kő, melyet egy suhanc hozzávágott, úgy világítja meg neki, Eibeschutznak az örökérvényű igazságot, mint Newtonnak a fáról leesett alma. Pontosan úgy van, ahogyan a Bibliában megírták. Minden nemzedékben vannak gazok és vérontók. A gonoszok nem nyughatnak. Legyen az háború vagy forradalom, harcoljanak bármilyen zászló alatt, nem számít, milyen jelmondataik vannak, a cél mindig ugyanaz – rosszat tenni, fájdalmat okozni, vért ontani. Ez a közös cél köti össze Macedóniai Sándort és Hamilkárt, Dzsingiz kánt és Nagy Károlyt, Hmelnickijt és Napóleont, Robespierre-t és Lenint. Vagy ez túl egyszerű? Ilyen egyszerű a gravitáció elmélete is, épp ezért tartott olyan sokáig a felfedezése.

Bealkonyult. Vladislav Eibeschutz félálomba merül. Mielőtt teljesen elalszik, így szól magában:

– Mégsem lehet ez ilyen egyszerű.

*

Estére Tekla szerez jeget, és friss borogatást csinál. Orvost is akar hívni, de a professzor nem engedi. Restelli magát a doktor és a szomszédok előtt. Tekla valami zabkását kotyvaszt. Rendes körülmények között a professzor az esti lefekvés előtt minden kalitkát megvizsgál, friss vizet készít be, magokat és salátaleveleket is ad, valamint kicseréli a homokot. Ma este azonban mindent Teklára bíz. Az asszony leoltja a villanyt. A professzor hálósobájában néhány arapapagáj bent marad a kalitkában. Mások a függönyrúdba kapaszkodva alszanak. A professzor fáradt, mégsem bír azonnal elaludni. Ép szeme felett duzzanat támad, alig bírja mozdítani a szemhéját.

– Remélem, nem vakulok meg teljesen – fohászodik a világot kormányzó erőkhöz. – Inkább haljak meg, mintsem vak legyek.

Mély álomba zuhan, és álmában különös helyeken jár, sohasem látott vidékeken, hegyeken, völgyeken, kertekben, ahol óriási fák és egzotikus virágok nőnek.

– Hol vagyok? – kérdi álomában. – Olaszországban? Perzsiában? Afganisztánban?

A föld megmozdul alatta, mintha repülőgépen ülne. Pedig hát nincs ott semmiféle repülőgép. Mintha az űrben függne.

– Kikerültem a föld vonzerejéből? Hogy lehet ez? Nincs atmoszféra. Remélem, nem fulladok meg.

Felébred, és egy pillanatig nem tudja, hol van. Megérzi magán a borogatást.

– Miért van kötés a fejemen? – csodálkozik.

Hirtelen minden eszébe jut.

– Igen, a történelmet a gonosz formálja. Feltaláltam a történelem newtoni formuláját. Át kell írnom a munkáimat. Hirtelen fájdalom nyilallik a bal oldalába. Fekszik, és figyelni mellkasában a fájdalom lüktetését. Vannak ugyan szívroham elleni pirulái, de odabent vannak, a dolgozószoba egyik fiókjában. Stefánia, megboldogult felesége egy kis csengőt adott neki, hogy éjjel, ha rosszul van, be tudja hívni Teklát. De Eibenschutz professzor nem szívesen használja a csengőt. Attól is húzódozik, hogy meggyújtsa az éjjeli lámpát. A madarak megremülnének a fénytől és hangtól, Tekla bizonyára kimerült az egész napi munkától és az átélt kellemetlenségektől. A suhancok támadása szinte jobban kiborította, mint őt magát. Mije van egyebe a szegény nőnek, mint az a néhány órai alvás? Se férje, se gyereke, se rokonai, se barátai. A professzor megtette örökösének. De ugyan mit érhet mindene, amiye van? Vajon mennyire becsülhetik kiadatlan kézíratait? Az új formula...

A professzor egy ideje úgy érezte, mintha csökkenne az oldalába nyilálló fájdalom. Egyszerre iszonyú erővel vág bele valami a szívébe, karjába, a bordái közé. Kinyújtja kezét a csengő után, de mielőtt elérné, ujjából elszáll az erő. Soha életében

nem képzelte, hogy létezik ilyen fájdalom. Mintha egy ököl szorítaná össze a szívét. Fuldoklik és levegő után kapkod. Utoljára még egy gondolat cikázik át az agyán. Mi lesz a galambokkal?

Amikor másnap reggel Tekla belép a szobába, alig ismer a professzorra. Akit maga előtt lát, már nem ugyanaz az ember, csak egy szárnalmas rongybaba: agyagsárga, csontmerev, szája tátva, orra eltorzulva, hegyesen felfelé meredő szakállal, egyik szemhéja leragadva, másik szeme valami túlvilági mosollyal félig nyitva. Keze a viaszszerű ujjakkal a párnán hever.

Tekla sikoltozni kezd. A szomszédok berohanak. Valaki mentőért telefonál. Hamarosan felhangzik a szirénázás, de belépő segédorvos csupán egy pillantást vet az ágyra, és a fejét rázza.

– Mi itt már nem segíthetünk.

– Megölték, megölték! – jajveszékel Tekla. – Kővel dobálták! Le kéne lőni ezeket, gyilkosok, átkozottak, essen beléjük a kolera, vigye el őket az ördög!

– Kik azok az ezek? – kérdi az orvos.

– A saját lengyel orgyilkosaink, a huligánok, bestiák, gazemberek.

– Zsidó, ugye?

– Igen, zsidó.

– Hát...

A professzor, akiről még élt, mindenki megfélemezett, halálával nagy hírnévre tett szert. Küldöttségek érkeznek a varsói egyetemről, a Szabadegyetemről, a Történelmi Társaságtól és minden elképzelhető csoporttól, testülettől, társulattól. A krakkói, lembergi és vilnai egyetem történelemtanszékei sürgönyben közlik, hogy képviseltetik magukat a temetésen. A professzor lakását virágözön lepi el. Professzorok, írók, diákok róják le kegyeletüket holtteste előtt. Mivel a professzor zsidó volt, megjelenik két férfiú a zsidó temetkezési egylettől, és halotti imát mondanak felette. A megrettent madarak faltól falig röpködnek, egyik könyvszekrénytől a másikig szállnak, és a lámpákon, függönyrudakon, drapériákon próbálnak megpihenni. Tekla igyekszik behessegetni őket a kalitkákba, de elröpülnek előle. Néhány madár eltűnik a véletlenül nyitva felejtett ajtókon, ablakokon. Az egyik papagáj szemrehányóan és riadtan egyre ugyanazt a szót rikácsolja. A zsidó hitközség tisztviselői előleget követelnek a sírhelyre, míg csak egy lengyel őrnagy, a professzor hajdani tanítványa rémséges következményekkel meg nem fenyegeti őket.

Másnap reggel megjelenik az utcán a zsidó halottaskocsi két talpig feketébe burkolt lóval, hogy csak a szemük látszik ki a lepel alól. Amikor a koporsót kihozzák a házból, és a temetési menet megindul a Tamki út és az Óváros felé, a háztetők felett galambrajok kezdenek körözni. Egyre

növekvő seregük akkorára nő, hogy szinte elfedik az eget a keskeny utca házai között, és olyan sötétség keletkezik, mintha napfogyatkozás volna. Egy pillanatilag mozdulatlanul várakoznak a levegőben, majd zárt egységben követni kezdik a menetet, folyvást körülöttük keringve.

A szalagdíszes koszorúkat vivő halottaskocsi mögött a lassan haladó küldöttség bámulva tekint fel. Az utca öreg, beteg lakói, akik eljöttek, hogy utolsó búcsút vegyenek a professzortól, keresztet vetnek. Szemük előtt játszódik le a bibliai idők csodája. Tekla felemeli karját a fekete kendő alól, úgy kiáltja:

– Jézus!

A galambsereg mindaddig követi a halottaskocsit, míg ki nem ér a Browarna utcából. A madarak szárnya aszerint változik vérszín vörösre vagy szénfeketére, hogy napfényben vagy árnyékban köröznék. Láthatta mindenki, úgy manővereznek,

hogy ne kerüljenek sem a menet elé, sem mögé. Így megy ez, míg elérkezik a Furmanska és Marienstadt keresztezéséhez, ahol a galambok leírnak még egy utolsó kört, és a sereg megfordul – a szárnyas sereg, mely elkísérte jötevőjét utolsó nyughelyére.

Reggelre kelve ősziestre fordul az idő. Az ég alacsonyan, fakón csüng. A kéményből visszatódul a füst, és megül a tetőcserepeken. Hegyes, vékony, túszerű eső esik. Az éjszaka folyamán valaki horogkeresztet pingált a professzor ajtajára. Kilép Tekla, kezében a madáreledeles zsákocská, de csak néhány glamb száll le. Habozva csipegetik a magokat, körbe-körbepislanthatva, mint akik félnek, hogy megszegnek valami madártilalmat. A csatornából bomlószag árad, a fenyegető pusztulás maró bűze.

KISS MARIANNE FORDÍTÁSA

Patai József / HÁMÁN FIAI

Valahányszor a púrim hónapjának újholdja beköszöntött, a dinavi caddik arca olyan volt, mintha kicserélték volna. Homlokának ráncai kismultak, szeméről eltűnt a borongó fátyol (amint a beavatottak tudják, ez a fátyol mentette meg a híveket attól, hogy tekintetének tüze megperzselje őket), ajkáról elszállt a kesernyés mosoly, amelyet oly sokan magyaráltak, de senki sem értett meg... Egész arcán boldog derű ült, amely lassanként örömmé, ujjongássá, mámorra fokozódott.

Mondhatatlan gyönyörrel legeltette szemeit a falakon, amelyeket hívei ilyenkor szebbnél szebb képekkel aggattak tele. De persze nem holmi szentségtelen festményekkel, hanem a púrim történetét ábrázoló pompás jelenetekkel. A király lakodalmát ünnepli Eszterrel. Hámán lepecsételteti Ahasverussal a végzést a zsidók kiirtásáról, Eszter és a gyászoló Mardochái találkozása, Eszter Ahasverus előtt, bójtől zsidók, Ahasverus Eszter lakomáján, Hámán megaláztatása, a bitófák, Mardochái diadala, púrimot ünneplő zsidók. És a caddik el-elmereng olykor egy-egy képen, Istenem, milyen csodák, milyen csodák, és mégis hányszor ismétlődtek, hányszor ismétlődnek!...

És az alakok, amint nézi őket, elvesztik lassankint a vonásaikat, az egyes személyek jelképekké magasztosulnak, Hámán helyett az egész zsidógyűlölő világ áll előtte, Mardochái helyett az üldözött Izrael, Eszter helyett a népet oltalmazó Sechina... Egy pillanatra elkomorodik, aztán

megpillantja szemközt az ajtó fölött a nagy betűket, amelyek az elpusztult Jeruzsálem emlékére festetlenül hagyott sötétszürke foltot most teljesen eltakarják, és mintegy feléje intve hirdetik: „Mikor beköszönt Adár hónapja, örülni, vigadni kell”...

És a dinavi caddik örül egész szívével, egész lelkével. És minél közelebb jön púrim napja, annál jobban vesz erőt rajta a mámor. Néhány nappal az ünnep előtt, de különösen Eszter bójtjén, már alig bír magán uralkodni, izgatottan jár a szobájában fel és alá, tapsol, ujjong, és mindenféle dalokat énekel, nótákat, amiket a parasztok dudorásznak az utcán, nótákat, amiknél a nép mulatni szokott a korcsmában, de persze a caddik héber szöveggel énekl... .

Mikor pedig este a Megilla-olvasásához mentek, a caddik is vásárolt magának a templomudvaron egy kis kerepelőt, és valahányszor Hámán nevét hallotta, együtt kerepelt a gyerekekkel, akiket ilyenkor alig lehetett lecsitítani. Sohse olvasta a Megillát maga, mint a többi caddik, mert annyira izgatott volt, hogy attól kellett tartani, olvasás közben kiszállhatna belőle a lelke a nagy örömtől...

Mikor másnap a híveivel együtt a lakomához ült, már egészen ittas volt, pedig egy korty ital sem került még a szájába. Megesett egyszer, hogy az egyik haszid megitta mindig a caddik poharából a bort észrevétlenül, és a caddik mégis úgy lerészegedett, mintha ő itta volna meg...

Azután következtek a púrim tréfák. Jöttek az álarcosok, és a caddik figyelemmel hallgatta játékkukat, közben egyet-egyet kurjongatva.